

تأثیر آموزش گروهی ابراز وجود بر سازگاری اجتماعی دختران فراری

آذر قلی زاده (PhD)*، فاطمه درستی (MA)**

* استادیار جامعه‌شناسی، دانشکاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

** گروه علوم تربیتی، دانشکاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

چکیده

* **زمینه و هدف:** آموزش ابراز وجود، نقش تعیین کننده ای بر سازگاری اجتماعی دارد. مطالعه حاضر با هدف تعیین تأثیر آموزش ابراز وجود بر سازگاری اجتماعی دختران فراری که از زندان آزاد شده و در مرکز مراقبت بعد از خروج از زندان اصفهان نگهداری می شوند، طراحی شده است.

* **مواد و روش ها:** این تحقیق از نوع نیمه تجربی می باشد و بر روی ۲۰ دختر فراری تحت پوشش مرکز مراقبت بعد از خروج از زندان اصفهان که به طور تصادفی انتخاب گردیدند، انجام شد. ۱۰ نفر آنها در گروه آزمایش و ۱۰ نفر دیگر در گروه کنترل قرار گرفتند. گروه آزمایش طی ۷ جلسه دو ساعته مورد آموزش ابراز وجود قرار گرفتند. سازگاری اجتماعی آزمودنی ها به کمک مقیاس رانو، قبل و بعد از مداخله در هر گروه اجرا شد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و آزمونهای آماری ANCOVA, ANOVA, t- student استفاده شد.

* **یافته ها:** یافته های آماری حاکی از تغییرات معنی داری در تعهد اجتماعی ($P < 0/01$) و آمادگی برای تغییر ($P < 0/05$) و عدم وجود تحمل اجتماعی آنها بود.

* **نتیجه گیری:** یافته های مطالعه حاکی از تأثیر آموزش گروهی ابراز وجود بر سازگاری اجتماعی دختران فراری است.

* **کلید واژه ها:** آمادگی برای تغییر، آموزش ابراز وجود، سازگاری اجتماعی، دختران فراری

وصول مقاله: ۸۴/۲/۱۵ اصلاح نهایی: ۸۴/۴/۳۰ پذیرش مقاله: ۸۴/۵/۲۰

نویسنده مسئول: اصفهان، خوراسگان، دانشکاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، گروه علوم تربیتی، تلفن: ۷۷۷۲۰۰۰

Email: F.Dorosty@KHUISS.AC.IR

• مقدمه

مدت ۲۴ ساعت یا بیشتر، بدون اطلاع والدین یا برخلاف میل آنها تعریف شده است. در برخی موارد، فرار یک پدیده گذرا مربوط به جستجوی هویت خود می باشد (۱). یک گروه خاص از بزه دیدگان، گروه دختران فراری هستند. در یک مفهوم کلی، نوجوان فراری به نوجوان زیر ۱۸ ساله که خانه را بدون اجازه والدین ترک می

فرار از خانه و عدم بازگشت به منزل و ترک خانواده، بدون اجازه از والدین یا وصی قانونی خود، در واقع نوعی واکنش نسبت به شرایطی است که از نظر فرد نامساعد، غیر قابل تحمل و بعضاً تغییر ناپذیر است. فرار به معنی دور ماندن از خانه و خانواده به

سازگاری اجتماعی دختران فراری مقیم مرکز مراقبت بعد از خروج از زندان اصفهان انجام گرفت. ۲۰ نفر از دختران این مرکز به عنوان نمونه انتخاب شدند که ۱۰ نفر به گروه آزمایش و ۱۰ نفر به گروه کنترل اختصاص یافت. آزمودنی های گروه آزمایش تحت آموزش گروهی ابراز وجود طی ۷ جلسه ۲ ساعته قرار گرفتند. هر دو گروه قبل و پس از مداخله با پرسشنامه های جمع آوری اطلاعات مورد سؤال قرار گرفتند. در این پژوهش از ابزار زیر استفاده شد:

پرسشنامه سازگاری اجتماعی راثو که دارای سی گزینه با سه خرده مقیاس: تعهد اجتماعی، تحمل اجتماعی و آمادگی برای تغییر بود، که ضریب پایایی برای تعهد اجتماعی ۰/۸۲، تحمل اجتماعی ۰/۸۲ و آمادگی برای تغییر ۰/۷۴ گزارش گردیده است. در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از آزمونهای آماری آنالیز کواریانس و t تحت نرم افزار SPSS استفاده شد.

• یافته‌ها

یافته ها حاکی از افزایش سطح تعهد اجتماعی در گروه تجربی نسبت به گروه کنترل می باشد (جدول ۱).

جدول ۱: نتایج تحلیل کواریانس تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل با توجه به تعهد اجتماعی

گروه ها	مجموع مجذورات آزادی	برجه آزادی	واریانس	ضریب F	معنی دار بودن	میزان رابطه	شماره آماري
پیش آزمون	۱۶۰/۸۹	۱	۱۸۹	۲۹/۱۹	۰/۰۰۱	۰/۷۲	۱
عضویت گروهی	۵۲/۳۸	۱	۵۲/۳۸	۱۶/۰۱	۰/۰۰۱	۰/۴۸	۰/۹۶

جدول (۱) نشان می دهد تفاوت بین دو گروه از نظر تعهد اجتماعی، معنی دار است ($P=0/001$). میزان این تفاوت یا تأثیر آموزش، ۰/۴۸ است. یعنی ۰/۴۸ واریانس نمرات تعهد اجتماعی مربوط به عضویت گروهی با تأثیر آموزش بوده است. توان آماری برابر با ۹۶٪ بوده است. همچنین نتایج نشان داد آموزش ابراز وجود در گروه آزمایش، تحمل اجتماعی را به طور معنی داری نسبت به گروه کنترل افزایش نمی دهد ($P=0/001$). این رابطه در جدول ۲ ارائه شده است.

را بدون اجازه والدین ترک می کند، اطلاق می شود (۲). صوفی (۱۳۷۴) تحقیقی بر روی دختران ۱۶-۲۹ ساله مراکز بازپروری تهران انجام داد و نشان داد که این دختران از سلامت روانی بالایی برخوردار نبودند (۳). به نظر می رسد اختلاف سنی والدین با دخترانشان نقش اساسی در ایجاد تعارض، خشونت، درگیری و نهایتاً فرار دختران دانسته است (۴).

در مطالعه بزرگ پور (۱۳۸۲) دختران فراری در مقایسه با دختران عادی افسردگی بالاتر و از عزت نفس و سلامت عمومی پایین تری برخوردار بودند (۵). مطالعه حسنی و رحمانیان (۱۳۸۲) نیز حاکی از بهداشت روانی نامطلوب دختران فراری نسبت به دختران عادی بوده است به این صورت که در چهار مؤلفه نشانه های جسمانی، اضطراب و بی خوابی، افسردگی و اختلال در کارکردهای اجتماعی، دختران فراری وضعیت نامطلوبتری نسبت به دختران عادی داشتند (۶). به نظر دنی (۱۹۹۰) مشکلات ارتباطی به عنوان منبع اصلی تعارض در خانه گزارش شده است (۷).

بررسی تجربی دافی و دود (۱۹۸۷) حاکی از اثر بخشی برنامه ابراز وجود بر کاهش پرخاشگری است (۸). آموزش مهارت های اجتماعی از جمله مهارت های حل مسأله، مهارت های ارتباطی و آموزش ابراز وجود، تأثیر معنی داری روی سازگاری اجتماعی دانش آموزان دچار مشکلات رفتاری داشته است (۹).

به اعتقاد کاشانی و همکاران (۱۹۹۶) آموزش ابراز وجود و فعالیت های گروهی به شکل گیری اهداف اجتماعی کمک کرده و احساس امید را در افراد افزایش می دهد (۱۰). آموزش ابراز وجود بهبود رفتار دانش آموزان را در زمینه های رفتاری، انگیزشی و موفقیت تحصیلی به دنبال داشته و به انجام تکالیف روزانه منجر شده است (۱۱).

این تحقیق به منظور بررسی تأثیر آموزش گروهی ابراز وجود بر میزان سازگاری دختران فراری در اصفهان طراحی گردیده است.

• مواد و روشها

این تحقیق از نوع نیمه تجربی است که به منظور تعیین اثر بخشی آموزش گروهی ابراز وجود بر

سازگاری اجتماعی مربوط به عضویت گروهی یا تأثیر آموزش بوده است. توان آماری برابر با ۰/۹۹ می باشد؛ یعنی میزان صحت این نتیجه گیری ۰/۹۹ بوده است.

• بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل نشان داد که آموزش گروهی ابراز وجود در گروه آزمایش، تعهد اجتماعی را به طور معناداری نسبت به گروه کنترل افزایش داده است. (P=۰/۰۰۱) این نتیجه با یافته های کراندل (۱۹۹۸) (۱۲) وایس و همکاران (۱۹۹۱) (۱۳)، کاشانی و همکاران (۱۹۹۶) (۴) همخوانی دارد. آموزش ابراز وجود، مشکلات روزمره مربوط به تعاملات اجتماعی را کاهش داده و نحوه اجتماعی شدن، مسئولیت پذیری اجتماعی و همکاری ها و فعالیت های گروهی را افزایش داده است. با توجه به نوع خانواده و تربیت دختران فراری، بسیاری از آنها، ماهیتی دفاعی دارند، این مسأله نشانگر آن است که نوجوان با توجه به احساسات آسیب دیده اش، خود را فاقد کفایت می بیند، هیجانات خود را نفی می کند و قادر به بیان خویشتن نیست.

با آموزش ابراز وجود، شیوه نگرش افراد را نسبت به خود تغییر داده و در عین حال آنها را نسبت به حقوق خودشان واقف می نماید. همچنین با آموزش ابراز وجود می توان راههای کسب حقوق خود را با ملاحظه حقوق دیگران، آموزش داد. با توجه به این که این آموزشها به صورت گروهی انجام گرفته است، تعهد اجتماعی فرد را افزایش داده است. در این تحقیق مشخص شد که آموزش گروهی ابراز وجود در گروه آزمایش، تحمل اجتماعی را نسبت به گروه کنترل افزایش داده است، اما معنادار نیست (P=۰/۱۶) رد این فرضیه ممکن است نشان دهنده عدم تأثیر آموزش ابراز وجود بر تحمل اجتماعی دختران فراری باشد. عدم تأثیر آموزش در تغییر تحمل اجتماعی آزمودنیها را می توان با سوابق قبلی آنها یعنی وجود ضرب و شتم جسمانی، حالت دد منشانه، مورد تجاوز قرار گرفتن دختران از سوی بزرگسالان، فراوانی تنبیهات از سوی والدین دانست که جهان بزرگسالان را برای این دختران، دنیایی خشن، سخت گیر، بی محتوا و بی اعتنا و غیر قابل اعتماد کرده است. در چنین دنیایی دختران

جدول ۲: نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل با توجه به تحمل اجتماعی

گروه ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	واریانس	ضریب F	معنی دار بودن	میزان رابطه	توان آماری
پیش آزمون	۱۱۵/۰۱	۱	۱۱۵	۲۲/۷	۰/۰۰	۰/۷۱	۱
عضویت گروهی	۵/۸۰	۱	۵/۸۰	۲/۱۵	۰/۱۶	۰/۱۱	۰/۲۸

و نیز مشاهده شد آموزش ابراز وجود در گروه آزمایش، آمادگی برای تغییر را به طور معنی داری نسبت به گروه کنترل افزایش می دهد.

جدول ۳: نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل با توجه به آمادگی برای تغییر

گروه ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	واریانس	ضریب F	معنی دار بودن	میزان رابطه	توان آماری
پیش آزمون	۵۲/۰۵	۱	۵۲/۵	۱۹/۴۲	۰/۰۰	۰/۵۲	۰/۹۸
عضویت گروهی	۹/۷۰	۱	۹/۷۰	۲/۶۲	۰/۰۵	۰/۱۷	۰/۴۳

جدول ۲ نشان می دهد، تفاوت دو گروه از نظر آمادگی برای تغییر معنی دار است (P=۰/۰۵). میزان این تفاوت ۰/۱۷ است. یعنی ۱۷٪ واریانس نمرات آمادگی برای تغییر، مربوط به عضویت گروهی یا تأثیر آموزش بوده است. توان آماری برابر با ۰/۴۳ می باشد؛ یعنی میزان صحت این نتیجه گیری ۴۳٪ بوده است. مندرجات جدول شماره ۴ نیز بیانگر این است که آموزش ابراز وجود در گروه آزمایش، سازگاری اجتماعی را به طور معناداری نسبت به گروه کنترل افزایش می دهد.

جدول ۴: نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل با توجه به سازگاری اجتماعی

گروه ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	واریانس	ضریب F	معنی دار بودن	میزان رابطه	توان آماری
پیش آزمون	۷۷۴/۸	۱	۷۷۴/۸	۱۰۸۷۲	۰/۰۰	۰/۸۶	۱
عضویت گروهی	۱۵۸/۲	۱	۱۵۸/۲	۲۲/۲۳۱	۰/۰۰	۰/۵۶	۰/۹۹

بر اساس یافته های جدول ۴، تفاوت بین دو گروه، معنی دار است (P=۰/۰۰۱). میزان این تفاوت یا تأثیر آموزش، ۰/۵۶ بوده است؛ یعنی ۵۶٪ واریانس نمرات

تعامل با دیگران یا در مواجهه با موقعیتهای محروم کننده بتواند سازگاری اجتماعی از خود نشان دهد.

هر چند آموزش ابراز وجود، سازگاری اجتماعی را در کوتاه مدت افزایش داده و مهارت های مورد نیاز فرد را برای برخورد با مشکلات و نیز روابط اجتماعی فراهم می سازد، اما شواهدی نیز حاکی از ثبات این رفتارها در طولانی مدت وجود دارد. نتایج اولیه حاصل از آموزش ابراز وجود ممکن است خیلی زود حاصل شود، اما این فقط شروع برنامه ابراز وجود می باشد. همین که درمان جو شروع به رفتار متفاوت با مردم کند، آنها نیز رفتار متفاوتی با او خواهند داشت. همین که فرد یاد بگیرد برای احقاق حقوق خود ایستادگی کند، مردم نیز نسبت به او واکنش متفاوتی خواهند داشت. این امر او را به سوی تجربه هایی در زندگی راهنمایی می کند. او تغییر کرده و رشد اجتماعی یافته است. یکی دیگر از علل تأثیر آموزش ها این است که افراد دارای ناسازگاری اجتماعی عاداتهای مزاحمی دارند، چون یادگرفته اند تعاملات اجتماعی را به طور نادرست انجام دهند. این افراد با برخورد با افراد دیگر اگر دچار مشکل شوند با رفتار پرخاشگرانه یا رفتار انفعالی، واکنش نشان می دهند. دریافت کنندگان این آموزشها در جریان آموزش به علت رفتار ناخواسته و غیر طبیعی خود پی برده و شیوه های کنار آمدن با آنها را می آموزند. در واقع تحت تأثیر درمان، تعاملات مناسب اجتماعی را یاد می گیرند که این امر، زمینه سازگاری اجتماعی را فراهم می سازد.

حال با توجه به نتایج مثبت آموزش گروهی ابراز وجود پیشنهاد می شود: ۱- با توجه به درصد بالای دختران فراری دارای رفتار توأم با عدم ابراز وجود، این دختران را در بهزیستی - زندانها و جاهایی که احتمال دارد دختران آسیب دیده وجود داشته باشد، شناسایی و مهارتهای لازم به آنها آموزش داده شود. ۲- از طریق رسانه های گروهی، فرهنگ ابراز وجود رواج داده شود تا افراد راحت تر بتوانند عقاید و احساسات خود را بیان کنند.

فراری به دنبال راههایی برای انتقام گرفتن از خانواده و اجتماع هستند. همانطور که دنی عنوان می کند، اکثر فرار کنندگان سعی می کنند از موقعیتهایی که به نظر آنها مشکل زا است و نمی توانند آن را تحمل و با آن کنار آیند، فرار کنند (۷).

نتایج نشان داد که آموزش گروهی ابراز وجود در گروه آزمایش، آمادگی برای تغییر را به طور معناداری نسبت به گروه کنترل افزایش داده است. یافته های تحقیق تفاوت معناداری را بین دو گروه ($P=0/05$) نشان داد. میزان این تفاوت یا تأثیر آموزش، ۱۷٪ بود. نتایج حاصل در این مورد با نتایج تحقیقات چانگ و واتکینز (۱۹۹۷)، دافی و دود (۱۹۸۷)، فرانکوئیز و همکاران (۱۹۹۹) همخوانی دارد (۸، ۹، ۱۱). طبق تحقیقات چانگ و واتکینز، آموزش ابراز وجود، تأثیر معنی داری در رفتار دانش آموزان با مشکلات رفتاری داشته است (۹).

آموزش ابراز وجود از طرف دافی و دود (۱۹۸۷) بر روی گروه پرخاشگر باعث شد پرخاشگری کلامی و بدنی آنها کاهش یابد. در حالی که گروه کنترل هیچ تغییری را نشان نداد (۸). فرانکوئیز و همکاران (۱۹۹۹) توانستند با آموزش ابراز وجود به دانش آموزان، در تعدادی از آنهايي که مشکلاتی مانند: رفتار گسیخته، فقدان انگیزش، موفقیت تحصیلی ضعیف و مشکلاتی در رعایت قوانین مدرسه داشتند، تغییرات مثبتی به وجود آورند (۱۱).

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که آموزش گروهی ابراز وجود در گروه آزمایش، سازگاری اجتماعی را به طور معناداری نسبت به گروه کنترل افزایش داده است. یافته های تحقیق، تفاوت معنی داری را بین دو گروه نشان داد ($P=0/001$). میزان این تفاوت، ۵۶٪ بود. نتایج حاصل در این مورد با نتایج کراندل (۱۹۸۸) و ایس و همکاران (۱۹۹۱) چانگ و واتکینز (۱۹۹۵) همچنین کاشانی و همکاران (۱۹۹۹) همخوانی دارد. با آموزش ابراز وجود، فرد نسبت به کل وجود خود اعم از ویژگی های ظاهری، تواناییهای ذهنی و جسمانی، ادراک و تصویر مثبتی پیدا کرده و این برداشت در مجموعه اعمال و رفتارش منعکس شده و باعث می شود در

منابع

1. Sharlin SA, Mor-Barak N. Runaway Girls in Distress; Motivation, Background, and personality. *Adolescence*, 1992; 27(106):387-98.
2. Rohr ME Identifying Adolescent Runaway: The predictive Utility of the personality Inventor for children. *Adolescence* 1996; 31(123): 605-24.
۳. صوفی ج. بررسی نیمرخ روانی دختران بی سرپرست در مرکز بازپروری بهزیستی استان تهران و دختران تحت سرپرستی والدین خود با تست MMPI. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ۱۳۷۵.
۴. قلی زاده آ، نادى م. ویژگیهای جمعیت شناختی دختران بزه دیده و علل فرار آنها در شهر اصفهان. اولین همایش تبیین علمی بزه دیدگان و راهکارهای پیشگیرانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ۱۳۸۲.
۵. بزرگ پور ف. مقایسه عزت نفس، افسردگی و سلامت عمومی دختران فراری و دختران عادی. اولین همایش تبیین علمی بزه دیدگان و راهکارهای پیشگیرانه، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، ۱۳۸۲.
۶. رحمانیان م؛ حسنی ج. مقایسه میزان هیجان طلبی و خطر پذیری در دختران فراری و عادی، اولین همایش تبیین علمی بزه دیدگان و راهکارهای پیشگیرانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان: ۱۳۸۲.
7. Deni J R, Children and Running away. *School psychology Review*. 1990; 19(2):253-55.
8. Duffy D, Dowd E. Southern psychologist. The Effects of Cognitive Behavioral Assertion Training of Aggressive Individuals and Their partnership. 1987 :3:45-5.
9. Chung C, Watkins D. Evaluating of a social skills Training Program for Hong Kong Students. *Journal of Social psychology*, 1995: 735: 521-28.
10. Kashani J, Nair S, Rao V, Nair J, Relationship of personality, Environment and DICA variables to Adolescent hopelessness. *Anural network Sensitivity* 1996.
11. Francois R, Harlacher G, Smith B, Improving student Behavior in the classroom by using Assertive Discipling Strategies, *journal of American Academy*, 1999: 345:650-50.
12. Crandall R. The effect of Assertiveness Training Self – Actualization. *Journal of small Group Behavior*, 1998: 19:134-45.
13. Wise K, Bundy K, Bundy E, Wise 1. Social Skills Traning for young adolescent. *Western Oregon State call* 1991: 233-47.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی